

नेपाल सरकार
ऊर्जा मन्त्रालय

पृष्ठभूमि

दिगो ऊर्जाको विकासबाट देशको आर्थिक विकासमा तिब्रता आउने भएकोले सरकारले ऊर्जा क्षेत्रलाई प्राथमिकताको पहिलो सूचिमा राख्नु पर्ने आवश्यकता रहेको छ । देशको सर्वाङ्गीण विकासका लागि पर्याप्त विद्युत् आपूर्ति गरी नेपाली जनताको जीवन स्तरमा सुधार ल्याउन, सबै जनतालाई भरपर्दो रूपमा गुणस्तरीय, दिगो तथा सर्वसुलभ विद्युत् सेवा उपलब्ध गराइ विद्युतलाई निर्यातयोग्य वस्तुका रूपमा विकास गर्नुपर्ने देखिएको छ ।

आठौँ पञ्चवर्षीय योजनासम्म मुख्य रूपमा सरकारी क्षेत्रको मात्र संलग्नता भएको ऊर्जा क्षेत्रमा विद्युत् ऐन, २०४९ सँगै निजी क्षेत्रलाई समेत संलग्न गराइएको छ । ऊर्जा क्षेत्रको विकासमा सरकारको भूमिका न्यून भई निजी क्षेत्रमाथि अत्यधिक निर्भरताले वर्तमान उर्जा अभावको परिस्थिति सिर्जना भएकोले उर्जा क्षेत्रको विकासमा परिवर्तनको आवश्यकता महसुस गरिएको छ ।

ऊर्जा क्षेत्रको मात्र विकास गर्ने प्रयोजनको लागि जलस्रोत मन्त्रालयलाई खण्डिकरण गरि ऊर्जा मन्त्रालय र सिंचाई मन्त्रालय बनाइएको छ । तर, ऊर्जाका अन्य स्रोतहरू जस्तै परम्परागत जैविक स्रोत, वैकल्पिक ऊर्जा स्रोतहरू (वायु, सौर्य आदि), खनिज इन्धन आपूर्तिलाई ऊर्जा मन्त्रालयको कार्यक्षेत्र भित्र नपारिएको र मुलतः जलस्रोतबाट उत्पादन हुने विद्युतसँग मात्र सम्बन्धित गरी सीमित कार्यक्षेत्र प्रदान गरिएको छ । वैकल्पिक ऊर्जा प्रवर्द्धन केन्द्रलाई ऊर्जा मन्त्रालय मातहत एकीकृत गर्न नसकिएको अवस्था छ । ऊर्जासँग सम्बन्धित सम्पूर्ण विषयलाई एकै मन्त्रालयभित्र समाहित गर्न नसक्दा ऊर्जाको एकीकृत योजनाको अभावमा ऊर्जा क्षेत्रको समष्टिगत विकास हुन सकेको छैन ।

नेपाललाई जलस्रोतमा धनी देशको रूपमा पहिचान भए पनि स्रोत दोहन गर्नमा कमजोरी देखिएको छ ।

जलविद्युतलाई ऊर्जाको स्रोत मानी देशलाई ऊर्जा क्षेत्रमा आत्मनिर्भर गरी देशको सर्वाङ्गीण विकास गर्ने धारणा अन्तर्गत ऊर्जासँग सम्बन्धित सम्पूर्ण निकाय एउटै मन्त्रालय स्थापना हुने एक विकल्प हो भने अर्को विकल्प भनेको देशमा उपलब्ध जलस्रोतलाई दिगो रूपमा दोहन गरी देशको समग्र विकासमा यस क्षेत्रबाट हुन सक्ने योगदानलाई अधिकतम गर्ने नीति अवलम्बन गर्न सकिन्छ । यस विकल्पमा जलस्रोत मापन/पूर्व अनुमानदेखि उपयोग तर्फ खानेपानी आपूर्ति, सिंचाइ, जलविद्युत जस्ता क्रियाकलाप जलस्रोत मन्त्रालय अन्तर्गत राखी सञ्चालन गर्न सकिने देखिन्छ ।

ऊर्जा मन्त्रालय र सिंचाइ मन्त्रालय एकीकृत गर्ने:

- जलस्रोत मन्त्रालयलाई ऊर्जा मन्त्रालय र सिंचाई मन्त्रालयमा खण्डिकरण गरिसकेपछि यसले नेपालमा उपलब्ध प्रचुर जलस्रोतको एकीकृत बिकास गर्नमा समस्या पारेको छ । नेपाल भारत बीचको द्विपक्षीय जलस्रोतका विषयहरूमा एकीकृत धारणा प्रस्तुत गर्न नेपालको तर्फबाट प्रतिनिधित्व गर्ने सन्दर्भमा कठिनाई व्यहोर्नु परेको छ ।
- ऊर्जा मन्त्रालय र सिंचाई मन्त्रालयलाई एकीकृत गरी पुन जलस्रोत तथा ऊर्जा मन्त्रालय बनाउनुपर्ने आवश्यकता टुङ्कारो बनेको छ ।

ऊर्जा मन्त्रालय र सिंचाइ मन्त्रालय एकीकृत नहुँदासम्म:

- ऊर्जा मन्त्रालयमा वैकल्पिक ऊर्जा प्रवर्द्धन केन्द्र एकीकृत गरी वैकल्पिक ऊर्जाको समेत प्रवर्द्धन गरी उर्जाको समष्टीगत रूपमा लागुपर्ने आवश्यक छ ।
- ऊर्जा मन्त्रालयमा तत्काल वातावरण महाशाखा राखी मन्त्रालयको कार्य सबलीकरण गर्ने ।

- वैकल्पिक ऊर्जा सम्बन्धि छुट्टै नीति र ऐन ल्याउने ।
- राष्ट्रिय प्रसारण ग्रीड कम्पनीको स्थापना गरी प्रसारण लाइन निर्माणमा कार्यमा तिब्रता दिने । त्यस्तो संस्थानको स्थापना नहुञ्जेल हाललाई सरकारी स्थायीत्व राष्ट्रिय प्रसारण ग्रीड कम्पनीको स्थापना गर्ने ।
- द्विपक्षीय विद्युत ब्यापारको लागी विद्युत ब्यापार कम्पनी (Power Trade Company) को स्थापना गर्ने ।
- प्रस्तावित नयाँ विद्युत् ऐन र राष्ट्रिय विद्युत् नियमन आयोग ऐन पारित गर्ने ।
- लघु तथा साना जलविद्युतको संभावना नभएका ठाउँहरूमा वैकल्पिक ऊर्जा (सौर्य तथा वायु उर्जा) मार्फत विद्युत सेवा पुर्याउने
- सडक बत्तीको लागी सौर्य ऊर्जा र वायु ऊर्जा प्रविधि उपयोग गर्ने नीति र कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्ने ।
- लगानी बोर्डलाई बृहत खालका आयोजनामा लगानी जुटाउने कार्यमा केन्द्रित गरी अरु प्राविधिक काम ऊर्जा मन्त्रालयबाट गराउने ।
- दीर्घकालीन रूपमा वर्तमान लोडसेडिङको अन्त्य गर्न ठूला जलाशययुक्त वा ठूला जलविद्युत आयोजना निर्माण गर्नु आवश्यक भएकोले बुढीगण्डकी र नलसिङगाड जलविद्युत आयोजना निर्माण गर्न वनेको विकास समितिहरु सक्रिय बनाई कार्य अगाडी बढाउनुपर्ने ।
- जलविद्युत आयोजना निर्माण गर्न प्रति मेगावाट औषत रु. १५ करोड लागत लाग्ने देखिएको । हरेक वर्ष १०० मेगावाट आयोजना निर्माण गर्न लाग्ने रकम नेपाल सरकारको बजेट विनियोजन गर्ने गरी प्रत्येक वर्ष नेपाल सरकारले १५ अर्ब Specific आयोजना निर्माणका लागी छुट्टयाउने व्यवस्था गर्नुपर्ने ।
- वैदेशिक लगानी प्रवर्द्धनको नीति र कार्यक्रम बनाई लगानी प्रवर्द्धन गर्ने ।
- लगानी मैत्री वातावरणको आवश्यक पूर्वाधार तयार गर्ने ।
- ग्रामिण विद्युतीकरण योजना बनाई कार्यान्वयन गर्ने ।

विद्युत विकास विभाग

१. विद्युत विकास विभागको बर्तमान समस्याहरु

- कार्य संचालन स्तरको तहमा प्रयाप्त जनशक्ति नहुनु / विभागमा हाल रहेको दरबन्दीमा अनुगमन निरीक्षण प्राविधिक तर्फ) राजपत्रांकित तृतीय श्रेणीको दरबन्दीमा केही अत्यन्त कम दरबन्दी रहेकोले काममा समस्या भएको ।
- अनुमतिपत्र सम्बन्धी कार्य व्यवस्थित हुन नसक्नु / अभिलेख व्यवस्थापन परम्परागत हुनु ।
- सूचना तथा संचार प्रविधि प्रयोग गरी अनुमतिपत्र दिने प्रक्रिया आधुनिकीकरण हुन नसकेको ।
- योग्यता र क्षमता अनुसार कार्य विभाजनमा तालमेल नमिलेको ।
- विभागको कर्मचारीहरुमा जलविद्युत आयोजना निर्माणको अनुभव कमीको कारणले ईन्जिनियरिङ्ग क्षमता हास हुदै गएर टिप्पणी पेश गर्ने जस्ता प्रशासनिक कार्यमा ईन्जिनियरिङ्ग जनशक्ति संकुचन हुन पुगेको ।
- आयोजना अध्ययन प्रभावकारी ढंगबाट नहुदाँ तत्काल कार्यान्वयनमा जालसक्ने अध्ययन भएको आयोजनाको सूची अत्यन्त सानो भएको ।
- अनुमतिपत्र प्राप्त गरेका जलविद्युत आयोजनाहरुको कार्यप्रगति अनुगमन हुन नसकेको ।
- विद्युत निरीक्षकको भूमिका निर्वाह हुन नसकेको ।

२. विद्युत विकास विभागको समस्या समाधानका उपायहरु:

विद्युत विकास विभागलाई अझै बढी प्रभावकारी बनाउन निम्न उपाय अवलम्बन गर्नुपर्ने:-

क. विद्युत विकास विभागको पुर्नसंरचना

- विभागमा हाल रहेको दरबन्दीमा (खास गरी प्राविधिक तर्फ) राजपत्रांकित तृतीय श्रेणीको दरबन्दीमा केही थप गर्नु पर्ने । हाल छलफलमा रहेको विभागको संगठनात्मक संरचनालाई यथाशीघ्र अन्तिम रूप दिनु पर्ने देखिएको ।
- बेसिन मास्टर प्लान (Basin Master Plan) हरुलाई समयसापेक्ष परिमार्जन (Update) गरी निर्माणमा जाने आयोजनाको आधारमा प्रसारण लाइनको योजना बनाउने । जलविद्युत् आयोजनाहरूको डिजाइन तथा निर्माणमा नदी बेसिन अवधारणा अनुशरण गर्दै वातावरणमैत्री तथा जलवायु परिवर्तन अनुकूलन सहितका प्रावधानहरू राख्ने कार्य गर्ने ।
- जलविद्युत आयोजना निर्माणको लागि नेपाल सरकारको कार्यान्वयन गर्ने विभागको रूपमा विद्युत विकास विभागलाई विकास गर्नुपर्ने ।
- विद्यमान ऊर्जा संकट निवारण गर्न तथा भविष्यमा आवश्यक पर्ने विद्युत आपूर्तिको लागि आवश्यक आयोजनाहरूको खाका तयार गरी आवश्यक अध्ययन (बिभिन्न तहको – साना, मझौला, ठूला) गर्ने ।
- एकद्वार प्रणालिलाई प्रभावकारीताका साथ कार्यान्वयन गर्ने ।
- विद्युत् उत्पादनलाई किफायती, सुलभ तथा दीगो बनाउन अनुसन्धानलाई संस्थागत गर्ने ।
- विद्युत विकास विभागबाट निर्माण भइसकेका मापदण्ड / Guidelines हरुलाई अद्यावधिक गर्ने तथा कार्यान्वयनको अनुगमन गर्ने तथा आवश्यक नयां मापदण्ड / Guidelines हरु निर्माण गर्ने, अङ्गीकार गर्ने ।

ख. अनुमतिपत्र व्यवस्थापन

- ऐन तथा नियमावलीमा व्यवस्था नभएका तर अनुमतिपत्र व्यवस्थापन संग सम्बन्धित काम कारवाहीलाई सरलीकरण गर्न जारी गरिएको जलविद्युत आयोजना अनुमतिपत्र सम्बन्धी निर्देशिकालाई समय सापेक्ष सुधार गर्ने ।
- अनुमतिपत्र व्यवस्थापन गर्न GIS मा आधारित अनुमतिपत्र व्यवस्थापन प्रणाली लागु गर्ने ।
- अनुमतिपत्र व्यवस्थापन कार्यलाई पारदर्शी गर्ने ।

ग. मानव संसाधन विकास

- प्राविधिक जनशक्तिलाई कम्तीमा सात दिनको सेवा प्रवेश (कार्यालयको कामकारवाही सम्बन्धमा) तालिम दिनु अपरिहार्य देखिएको ।
- आगामी दिनमा नेपाल सरकारबाट आयोजना विकास गर्ने सन्दर्भमा हाल विभागमा रहेका अधिकांश प्राविधिक जनशक्तिमा आयोजना निर्माण सम्बन्धी व्यावहारिक ज्ञान एवं अनुभवको कमी रहेको देखिन्छ । विभागको जनशक्तिलाई आयोजना निर्माण सम्बन्धी अनुभव दिलाउन नेपाल सरकारको लगानीमा आयोजनाहरू निर्माण गर्ने वा निर्माणाधीन आयोजनामा सम्बद्ध गराउने ।
- सार्वजनिक खरिदसंग सम्बन्धित विषयहरू जस्तै: बोलपत्र तयारी, सम्झौता पत्र तयार गर्ने, आयोजना विकास सम्झौता तथा Negotiation गर्ने आदि विषयमा जनशक्तिको क्षमता वृद्धि गर्ने ।

घ. विभागमा थप जानु पर्ने अधिकारका सम्बन्धमा

- नेपाल सरकारले निर्माण गर्ने विद्युत आयोजनाहरूको निर्माण कार्य सञ्चालन गर्ने ।
- अनुमतिपत्र व्यवस्थापन सम्बन्धमा प्रचलित विद्युत नियमावलीमा नै विभागीय प्रमुखको अधिकार स्पष्ट पारिनु पर्दछ । जस्तै : विद्युत नियमावली, २०५० को नियम २१ बमोजिम कार्य शुरु नगर्ने र विभागलाई जानकारी नदिने वा विभागले पटक पटक दिएको निर्देशन पालना नगर्ने प्रवृत्तिकहरू उपर कारवाही गर्ने ।

ड. विविध

- विद्युत नियमावली , २०५० को परिच्छेद ७ मा उल्लेखित प्रावधानहरू कार्यान्वयन गर्ने , अनुमतिपत्र प्राप्त व्यक्ति वा संस्थाबाट सम्भाव्यता अध्ययन गर्दा गराउंदा वा आयोजना निर्माण तथा संचालन गर्दा अनुमतिपत्रमा उल्लेखित शर्तहरू पालना भए नभएको , विभागको निर्देशन पालना गरे नगरेको सम्बन्धमा जाँचबुझ तथा निरीक्षण गर्न सम्भव भएसम्म प्राविधिक तथा प्रशासनिक संयुक्त निरीक्षण टोली खटाई कम्तीमा वर्षमा एक पटक निरीक्षण गर्नुपर्ने ।
- विभागका कामकारवाही खास गरी अनुमतिपत्र व्यवस्थापन सम्बन्धमा निम्न कार्यहरूलाई प्राथमिकता दिइने:
  - विभागमा दर्ता हुन आउने कागजातहरूको सम्बन्धमा कम्तीमा सम्बन्धित अधिकृतबाट दरखास्तको रीत पुगे नपुगेको, दरखास्तसाथ अन्य कागजात विवरण आवश्यक पर्ने भए सो पेश भए नभएको आदि समेत जाँचबुझ समेत गरेर मात्र दर्ता गर्ने , रीत नपुगेका कागजातहरूमा नपुग भए जति कागजात विवरण पेश गर्न समय दिनु पर्ने भएमा पेश गर्नु पर्ने कागजातको सूची सहितको जानकारी निवेदकलाई दिनु पर्ने व्यवस्था मिलाउनु पर्ने,
  - दर्ता हुन आएका कागजात विवरणहरू उपर सुशासन (व्यवस्थापन तथा सञ्चालन) नियमावली , २०६५ को नियम ३६ अनुसार कार्य फछ्यौट गर्ने गराउने परिपाटी तुरुन्त लागू गर्ने ।
  - सेवाग्राहीबाट माग गर्नु पर्ने कागजात विवरण सकेसम्म एकै पटक माग गर्ने ।
  - माग भएका कागजात विवरण तोकिएको समयमा पेश नगर्ने निवेदकहरूको निवेदनलाई नियमानुसार रद्द गरी समयमै टुङ्गाउने ।
  - वातावरणीय अध्ययन, जग्गा प्राप्ती, वन क्षेत्रको स्वीकृतिको लागी समन्वय गर्न संस्थागत संयन्त्र बनाउनुपर्ने ।
  - बहुउद्देश्यीय आयोजना संचालन, पुनर्वास र पुनस्थापना सम्बन्धी नीतिगत र कार्यगत व्यवस्था हुनुपर्ने ।

नीतिगत

- प्रस्तावित जलाशययुक्त आयोजनाहरूको डुबान क्षेत्रमा स्थायी प्रकृतिका संरचना बनाउन रोक लगाउनुको साथै उक्त आयोजनाको जलाधार क्षेत्रमा एकीकृत जलाधार क्षेत्र योजना (Integrated Catchment Area Planning) निर्माण गरी कार्यान्वयन गर्ने ।
- विद्युत महशुल समायोजन समय सापेक्ष रूपमा गर्दै लैजानुपर्ने ।
- जलविद्युत विकासको लागि महत्वपूर्ण भुमिका रहेको मानव सं शाधन विकास, तालिम, अनुसन्धान (Research) लाई उच्च प्राथमिकता दिने ।
- जलविद्युत आयोजनाहरूमा लगानी भित्र्याउन लगानी मैत्री वातावरण बनाउनुपर्ने ।
- राष्ट्रिय जल योजना, जलस्रोत नीति, दश वर्षे एवं बीस वर्षे जलविद्युत् विकास कार्यदलका सुझावहरू क्रमशः कार्यान्वयन गर्दै लैजानुपर्ने ।

ऐन नियम सम्बन्धमा

क. विद्युत ऐन, २०४९

जलविद्युत विकास नीति, २०५८ जारी भएको करीब १२ वर्ष पुगेको छ । यस नीतिले लक्षित गरेका कुराहरूलाई कार्यान्वयन गर्न विद्युत ऐन, २०४९ तथा नियमावली, २०५० मा नीति अनुकूल हुने गरी संशोधन वा परिमार्जन गर्न सकिएको अवस्था छैन । यस सम्बन्धमा विद्युत ऐन, २०६५ को विधयेक र नेपाल विद्युत नियमन आयोगको सम्बन्धमा व्यवस्था गर्न बनेको विधयेक , २०६५ समेत पारित हुन आवश्यक देखिएको ।

- विद्युत ऐन , २०४९ को दफा ३ को प्रतिबन्धात्मक वाक्यांश अनुसार एक मेगावाट सम्मका आयोजनाहरूका लागि अनुमतिपत्र लिनु नपर्ने व्यवस्था गरेको छ । त्यस्ता आयोजनाहरू सञ्चालन गर्ने प्रवर्धकहरूले आयोजनाबाट प्राप्त आमदानी वापत राज्यलाई कुनै प्रकारको दस्तुर वा राजश्व तिर्नु पर्ने कानुनी व्यवस्था अपुग भएको ।

- ऐनको दफा ५ को उपदफा (१) अनुसार प्रदान गरिने समया अवधि आयोजनाको क्षमता अनुसार फरक फरक हुने गरी तोकिनु पर्दछ । जतिसुकै क्षमताका (एक मेगावाट भन्दा माथिका) आयोजनाहरूका लागि एकै समयावधि तोकिदा साना आयोजनाका लागि अनावश्यक समय दिनु पर्ने र ठूला आयोजनाका लागि समय अभाव हुने समस्या देखिएको छ । तसर्थ, आयोजनाको क्षमता अनुसार समयावधिमा पनि विविधता हुनु जरुरी देखिएको ।
- दफा ५ को उपदफा (३) को प्रावधान अनुसार विद्युत उत्पादनको सर्वेक्षण अनुमतिपत्र नवीकरणको लागि म्याद समाप्त हुनुभन्दा एक वर्ष अगावै निवेदन दिनु पर्ने प्रावधान व्यवहारिक देखिन्छ ।
- दफा ११ मा उल्लेखित रोयल्टीको दर र जलविद्युत विकास नीति , २०५८ मा उल्लेखित विद्युत रोयल्टी फरक देखिन्छ । विधायिकाबाट निर्मित कानूनमा तोकिए भन्दा फरक हुने गरी रोयल्टी लिन कानूनतः नमिल्ने हुँदा नीतिमा उल्लेखित रोयल्टीको दरलाई ऐनमा नै समावेश गर्ने व्यवस्था गर्नु पर्दछ ।
- दफा ३७ अनुसारको विद्युत निरीक्षक तोकिनु पर्दछ । विद्युत निरीक्षकको कामकारवाहीलाई प्रभावकारी बनाईनु पर्दछ ।
- दफा ३८ मा भएको दण्ड जरीवानाको मात्रालाई समय सापेक्ष बृद्धि गरिनु पर्दछ ।

ख. प्रस्तावित विद्युत ऐन, २०६५

विद्युतको विकास तथा सञ्चालनलाई नियमित तथा व्यवस्थित गरी विद्युत सेवालाई अझ बढी सरल , सुलभ, स्तरीय, भरपर्दो एवं सुरक्षायुक्त बनाउन “विद्युत ऐन, २०६५” प्रस्ताव गरिएको ।

जलविद्युत आयोजना विकास गर्दा अन्य प्रयोजनका लागि बनेका ऐन, नियमका प्रावधानहरूको पनि पालना गर्नुपर्ने बाध्यताले जलविद्युत विकास आयोजना जस्ता ठूला लगानी आवश्यक पर्ने उद्योगलाई नियमन गर्न नसकिने हुँदा कर, बोनस, रजिष्ट्रेशन जस्ता विषय अव्यवहारिक भएकोले परिमार्जन गर्न आवश्यक भएको ।

ऐन प्रारम्भ हुँदाका वखत विद्युत उत्पादन , प्रसारण वा वितरणमध्ये एकभन्दा बढी कार्य गरेका संगठित संस्थाले यो ऐन प्रारम्भ भएको मितिले एक वर्षभित्र विद्युतको उत्पादन , प्रसारण वा वितरण र सोसँग सम्बद्ध प्रत्येक कारोबारको लागि प्रचलित कानून बमोजिम अलग अलग संगठित संस्थाको स्थापना गर्नुपर्नेछ ।

जलविद्युत क्षेत्रमा लामो समयका लागि लगानी ल्याउने पर्ने र हरेक वर्ष ल्याइने आर्थिक ऐन, अध्यादेशले कर परिमार्जन गर्दा दीर्घकालीन लगानी हुने जलविद्युत जस्ता आयोजनाका लगानीकर्ताले वित्तीय जोखिम देख्ने हुँदा कर दस्तुर लगायतका व्यवस्था विद्युत ऐनमै गरी अन्य ऐनद्वारा परिमार्जन गर्न नसक्ने व्यवस्था हुनुपर्ने ।

ग. प्रस्तावित “नेपाल विद्युत नियमन आयोग ऐन, २०६५”

विद्युत उत्पादन, प्रसारण, वितरण तथा व्यापारलाई सरल , नियमित, व्यवस्थित तथा पारदर्शी बनाई विद्युतको माग र आपूर्तिमा सन्तुलन कायम राख्न, विद्युत महसुल नियमन गर्न, विद्युत उपभोक्ताको हक र हित संरक्षण गर्न, विद्युतको बजारलाई प्रतिस्पर्धात्मक बनाउन तथा विद्युत सेवालाई भरपर्दो , सर्वसुलभ, गुणस्तरयुक्त तथा सुरक्षित बनाउन नेपाल विद्युत नियमन आयोगको प्रस्ताव गरिएको जसको अन्य मुख्य कार्यहरूमा

- ग्रिड र वितरण संहिता स्वीकृत गर्ने,
- विद्युतको थोक खरिद बिक्री दर निर्धारण गर्ने,
- विद्युत खरिद सम्झौतामा सहमति दिने,
- व्हिलिङ दस्तुर, जडान दस्तुर, विद्युत प्रणाली सुधार तथा वृद्धि दस्तुर लगायत अन्य दस्तुर निर्धारण गर्ने,
- अनुमतिपत्र प्राप्त व्यक्तिहरू आपसमा गाभिदा , संरचनाको खरिद बिक्री (सेल अफ प्लान्ट) तथा प्राप्ति (एक्वीजिशन) वा ग्रहण गर्ने (टेक ओभर) नियमन गर्ने ।

नेपाल विद्युत प्राधिकरण सम्बन्धी

क. नेपाल विद्युत प्राधिकरण सम्बन्धी विद्यमान समस्याहरू

- नेपाल विद्युत प्राधिकरणको कमजोर आर्थिक अवस्थाको कारण आवश्यकतानुसार उत्पादन, प्रसारण र वितरण आयोजना निर्माण गर्न नसकेको ।
- नेपाल विद्युत प्राधिकरणको सेवा प्रवाह हुने कार्यालयमा कर्मचारी अभाव रहेको तर अनावश्यक स्थानमा खासगरी केन्द्रीय कार्यालयमा बढी कर्मचारी भएको । Overstaffing को समस्या ।
- विद्युत चोरी, विद्युत चुहावट हुने गरेको ।
- प्राधिकरणको जग्गा अतिक्रमण भएको ।
- नेपाल विद्युत प्राधिकरणमा हुने खरिद प्रक्रियामा समसामयिक सुधारको आवश्यकता रहेको ।
- आयोजनाका अध्ययन डिजाइन नै नगरी बजेट व्यवस्था हुने गरेको ।
- चलिरहेका आयोजनाहरू मर्मत संभारको अभावमा न्यून क्षमतामा चलिरहेको ।
- विद्युत खरिद बिक्री सम्झौतामा ढिलाई हुने गरेको ।
- ग्रामीण विद्युतीकरणमा जोड दिन नसकेको ।
- कर्मचारी युनियनको व्यवस्थापन हुन नसकेको ।

ख. नेपाल विद्युत प्राधिकरण सम्बन्धी समस्या समाधानका उपायहरू

- नेपाल विद्युत प्राधिकरणलाई उत्पादन, बितरण र प्रसारण क्षेत्रमा खण्डीकरण गर्नुपर्ने ।
- Cross Boarder Transmission Line - नेपाल र भारतबीच उच्च भोल्टेजको प्रसारण लाइनहरूको निर्माण गरी द्विपक्षीय आवश्यकता अनुसार विद्युत् आयात तथा निर्यात गर्नुपर्ने ।
- प्रसारण लाइनमा सरकारले भूमिका बहन गर्ने, प्रसारण लाइन निर्माणमा निजी लगानी समेत आर्किषत गर्ने , निर्माण स्वामित्व, संचालन तथा हस्तान्तरण (BOOT/ BT) को अबधारणा प्रयोगमा ल्याउने ।
- विद्युतको चुहावट नियन्त्रण गर्नका लागि आवश्यक थप कानुनी व्यवस्था तथा प्राविधिक उपायहरूको अवलम्बन गरी जनसहयोग परिचालनमा समेत जोड दिनुपर्ने । विद्युत चोरी, विद्युत चुहावटको स्थायी समाधान खोज्नुपर्ने ।
- नेपाल विद्युत प्राधिकरणमा व्यवसायिक र विज्ञ जनशक्तिलाई मात्र प्रवेशको व्यवस्था गर्ने ।
- प्राधिकरणको जग्गा अतिक्रमण रोकनु पर्ने ।
- नेपाल विद्युत प्राधिकरणमा हुने खरिद प्रक्रियालाई पारदर्शी बनाउनु पर्ने
- चलिरहेका आयोजनाहरूको मर्मत संभारमा ध्यान दिनुपर्ने ।
- ग्रामीण विद्युतीकरण ऐन ल्याउने साथै ग्रामीण विद्युतीकरणको लागि छुट्टै संस्था बनाउनु पर्ने ।
- कर्मचारी युनियनको चुनाव तत्काल गर्ने ।

सारांश:-

ऊर्जा क्षेत्रको द्रुततर विकासको लागि यस क्षेत्र संग सम्बन्धित विभिन्न विषयहरूमा समीक्षा गर्नु आवश्यक देखिन्छ । ऊर्जा क्षेत्रमा कार्यरत संगठनहरूको पुनर्संरचनाको साथै ऊर्जा क्षेत्रमा रहेका विद्यमान ऐन, नीति, नियमहरूको समयसापेक्ष परिवर्तनको आवश्यक

रहेको छ । यस क्षेत्रमा कार्यरत संस्थाहरुबीच समन्वय गरेर एकिकृत सोचका साथ अगाडि बढ्नुपर्छ । ऊर्जालाई आधारभुत आवश्यकता (Basic Needs) र आर्थिक बृद्धिको अत्यावश्यक पूर्वाधारको रुपमा विकास गर्ने सरकारको लगानी बढाई निजी क्षेत्रलाई विभिन्न सुविधा तथा सहुलियत दिई आकर्षित गर्नु अति आवश्यक छ । प्रसारण लाइन निर्माणमा विशेष जोड दिदै जलविद्युत विकाससंग सम्वन्धित सरकारी संस्थाहरुलाई सक्षम बनाउनु अत्यावश्यक हुन्छ । नीति नियमहरुको निरन्तरता अन्तर्राष्ट्रिय लगानीकर्ताहरुलाई यस क्षेत्रमा आकर्षण गरेर नेपालमा उपलब्ध जलस्रोतको विकासवाट मात्र देशको दिगो आर्थिक विकास हुने देखिएको छ ।